

'Ne krapoesj es wat anders as nen bros'

Jan COPPENS

Een merkwaardig woord in onze Geraardsbergse woordenschat is ongetwijfeld *krapoesj* (met klemtoon op de tweede lettergreep) wat betekent 'over het voorhoofd neerhangend haar of pony'. Als dat haar netjes boven de ogen rechtgeknipt is, spreken we van een *frou-frou*. Bij Luc van Schoors ⁽¹⁾ lezen we onder *krapoesj*: 'haarsnit à la garçonne': *Ne krapoesj es wat anders as nen bros*. Het woordje wordt gehoord in de directe omgeving van Geraardsbergen, zoals Overboelare, Nederboelare, Goeferdinge en Onkerzele, maar daarbuiten is het nagenoeg onbekend, ook in het naburige Lierde wordt het niet vermeld ⁽²⁾. Wellicht wordt het ook in de regio Brakel niet gebruikt want we konden het niet terug vinden in Teirlincks *Zuid-Oost-Vlaandersch Idioticon*. Het staat niet in *Van Dale*, noch in de talrijke dialectwoordenboeken die de jongste jaren zijn verschenen met uitzondering van het *Woordenboek van de Vlaamse dialecten*, daar vinden we in aflevering 10 (paard) bij *maantop* (ponyhaar): '*crapouche*: Onkerzele *krapoesj*' ⁽³⁾. Het lemma is echter gewoon vermeld zonder enige verklaring.

Mouillering

Wat meteen opvalt is de eind *-sj* die wellicht duidt op mouillering (ook wel niesklank genoemd). Dit is het verschijnsel waarbij sommige medeklinkers een *j*-achtige bijklank krijgen, bijvoorbeeld *kientj* 'kind', *blentj* 'blind', *wieltj* 'wild', *ge witj* 'je weet'. In het Geraardsbergs kennen we ook woorden met

ts die *sj* worden: bijvoorbeeld *masjen* 'metsen', *plasjen* 'pletsen', *klasjen* 'kletsen', *plasj* 'plets', *kasj* 'kets' (in Geraardsbergen 'een steegje, klein wegje'), *mösje* 'muts' (ö klinkt als in het Franse *boeuf*), *koesje* 'koets'. Daarom dachten we spontaan aan *pots* of *poets* dat dan in het Giesbaargs als *posj* of *poesj* wordt uitgesproken. De woordjes *poesch* en *poetsch* zijn trouwens terug te vinden in het *Bijvoegsel* van Schuermans *Vlaams idioticon*: 'optooisel, versiersel', vergelijk met het hoog-Duits *putz* en *putzen* 'poetsen, sieren, opschikken'. Ook in *Van Dale's etymologisch woordenboek* vinden we een gelijkaardige verklaring bij *pots*: 'bekleding met mortel, sieraad, fraaie kleding' maar ook 'fraai kapsel' van het werkwoord *putzen* 'reinigen'. *Franck's etymologisch woordenboek* laat *poetsen* teruggaan op het Hoogduitse *putzen* 'schoonmaken' en het Middelhoogduitse *butzen* 'versieren'. *Poets* is in het Nederlands *grap* geworden door invloed van het Hoogduitse *posse* dat ook 'oplegsel' betekent, vandaar ook 'petje' of 'pruik'.

Crêpage?

Volgens A. Schrever is *krapoesj* afgeleid van *crêpage*, een Frans woord dat het eerst geattesteerd wordt in 1729 ⁽⁴⁾ en afgeleid is van het werkwoord *crêper* 'krippen, kroezen (van haar)'. Dit kan wat het eerste deel van het woord betreft: *crêpe* 'gekruld, gekroesd (frisé) of 'gegolfd (ondulé)'. Vergelijk met *crepé* in het *Gents woordenboek* van

Lievevrouw-Coopman: 'Gekroezeld haar, voor het maken van valsche baarden'. Maar klankwettig zou *crêpage* in het Geraardsbergs *krepözje* moeten zijn, zoals in bijvoorbeeld *bagözje* 'bagage', *vwaajözje* Franse 'voyage', *korözje* Franse 'courage', *ambalözje* Franse 'emballage', *personözje* 'personage' en *bosközje* 'bosschage' ⁽⁵⁾. Daarom dachten wij eerder aan een *samenstelling van crêpe* (gekruld, gegolfd) + *poets* (kapsel, optooisel). In de oorspronkelijke betekenis kan dit dus 'gekroesd of golvend kapsel' geweest zijn. Misschien was het zelfs een spotnaam voor een opzichtig gekroesd haarstukje waarbij de betekenis nadien uitgebreid werd tot 'haarlok op het voorhoofd' of 'pony'.

Dat *krep-* in het Geraardsbergs als *krap-* kan klinken, is klankwettig heel normaal. Vergelijk met het Nederlandse voorvoegsel *her-* dat in het Geraardsbergs *ar-* wordt, bijvoorbeeld *arkennen* 'herkennen', *arverdieëlen* 'herverdelen', *aroeëlen* 'herhalen', *paruke* Franse 'perruque', zo werd de naam van de toenmalige bakker Ernotte naar analogie 'vergeraardsbergst' tot Arnot. Denk ook aan het achtervoegsel *-erse* dat *-asse* wordt bij vrouwelijke beroepsnamen (*achtervarasse*).

Nen bros

Nen *bros* is een kortgeknipt, stekelig kapsel. *Bros* is afgeleid van het Franse *brosse* 'borstel'. Vandaar het Nederlandse synoniem *borstelkuif*.

⁽¹⁾ L. VAN SCHOORS, In 't Giesbaargs, in *De Heemschutter* 167 (1999), p. 30.

⁽²⁾ *Bij ons zèze dad azu, Spreuken en Gezegden en andere Eigenheden uit Lierde vroeger*, Projectgroep Cultuur Lierde.

⁽³⁾ V. DE TIER, *Woordenboek van de Vlaamse dialecten, Deel 1 Landbouwwoordenschat, Paragraaf Veeteelt, Aflevering 10: Paard 1*, Vakgroep Nederlandse Taalkunde, Universiteit Gent, Tongeren, 2003, p. 74.

⁽⁴⁾ A. REY, *Dictionnaire historique de la langue française*, Le Robert - Paris, 2004.

⁽⁵⁾ FR. VAN COETSEM, *Het dialect van Geraardsbergen, klank- en vormleer*. Leuven 1952, p. 48 (§52).